

EKONOMSKI POLOŽAJ KULTURE U BEOGRADU

Ekonomski položaj kulture u gradu već duže vremena jedna je od veoma aktuelnih i skoro nezaobilaznih tema, kako za kulturne poslenike i organizacije udruženog rada kulture tako i za širu društvenu zajednicu. S pravom se postavlja pitanje da li će sadašnji ekonomski položaj kulture u Beogradu biti ugrožen ne samo sa stanovišta daljeg razvoja nego i očuvanja nivoa koji je, s naporom, dostignut poslednjih godina. Bilo je više razloga za ispoljenu zabrinutost. Neki od njih su prouzrokovani utiskom, a ne retko i činjenicama, da materijalni položaj pojedinih delatnosti ili pojedinih organizacija udruženog rada kulture stagnira, pa čak i opada. Na to je ukazala i Gradska samoupravna interesna zajednica kulture maja 1981. godine u informaciji o materijalnoj osnovi kulture na početku tekućeg planskog perioda. Ne samo u ovom dokumentu, već i u analizama o izvršenju prethodnih srednjoročnih planova (urađenim u Zavedu za proučavanje kulturnog razvitka) konstatovano je da je za period 1971—75. rast sredstava za kulturu planiran po stopi od 5,4%, a da je ostvarena stopa od 3,1%. Za period 1976—1980. bila je predviđena stopa rasta od 7,0% a ostvareno je 4,3%. Pravi odgovor na pitanje da li je i koliko pogoršan ekonomski položaj kulture moguće je dati samo na osnovu potpune analize koja se zasniva, pre svega na pouzdanim podacima i na dugoročnom, kontinuiranom posmatranju ekonomskog položaja kulture, ekonomskih promena i mogućnosti Beograda.

Ne ulazeći u to da li je danas delatnost kulture manje ili više važna za ukupan razvoj nego ranije, o čemu mogu da se izjasne delegatska baza i skupštine, odnosno da li je radnim ljudima i građanima kulturni život sastavni i bitan deo ukupnog života, što bi tek posebnim

istraživanjima trebalo utvrditi, pokušali smo, na osnovu raspoložive dokumentacije da pratimo šta se u ekonomskom položaju kulture događalo u prošlom planskom periodu i prvoj godini tekućeg srednjoročnog plana.

Stanje u kulturi Beograda u svakom pogledu, pa i ekonomskom odslikava dobrijm delom i stanje u kulturi Srbije: zato što 85,3% prihoda delatnosti kulture naše Republike bez SAP ostvaruju organizacije udruženog rada kulture Beograda (koje zapošljavaju 60% od ukupnog broja zaposlenih u delatnosti kulture Republike bez teritorije SAP); i zato što se na području Beograda nalazi najveći broj ustanova od značaja za čitavu republiku. Nije potrebno dokazivati da od materijalnog položaja ovih uslova zavisi kvalitet i obim njihove aktivnosti. A to se sve, na vrlo uočljiv način, negativno odražavalo na uslove za kulturni život radnih ljudi i građana u gotovo svim sredinama.

Prihodi kulture i nacionalni dohodak

Da li je i u kom stepenu delatnost kulture pratila ukupne ekonomske mogućnosti pokazuje odnos prihoda kulture prema nacionalnom dohotku ostvarenom u gradu.

Pod ukupnim prihodima kulture u ovom slučaju podrazumevaju se prihodi ostvareni u okviru i preko samoupravnih interesnih zajednica kulture, slobodnom razmenom rada, od dotacija ili na tržištu. U prethodnom planskom periodu (1976—1980) delatnost kulture je izuzev 1977 godine, kada je zabeležen izvestan porast, uglavnom imala prihode koji su u odnosu na nacionalni dohodak bili u stalnom padu. Sa relativnim opadanjem prihoda kulture u odnosu na ekonomske mogućnosti grada rasli su materijalni troškovi poslovanja, investiciono i tekuće održavanje objekata i opreme i, prirodno, opadao je životni standard zaposlenih, što je u suprotnosti s usvojenom politikom razvoja delatnosti kulture u Beogradu. U „Osnovama politike dugoročnog razvoja kulture u Beogradu” (*Službeni list Beograda* 17/80) o materijalnom položaju delatnosti kulture je rečeno: „Polazeći od rezultata dosadašnjeg razvoja kulturnih delatnosti, sadašnjih i budućih potreba, ukupnih materijalnih mogućnosti i opšte politike razvoja Beograda, delatnosti kulture u narednom periodu se moraju razvijati brže od ostalih društvenih delatnosti, kako bi se zaustavilo zaostajanje i kultura izjednačila s razvojem ostalih društvenih delatnosti. Dalje zadržavanje postojećih materijalnih uslova razvoja kulture u gradu ozbiljno bi dovelo u pitanje skladan ukupan društveni razvoj grada, kao i ostvarivanje bitnih funkcija socijalističkog samoupravnog društva u razvijanju svestrane i slo-

bodne ličnosti radnog čoveka." Zatim dalje u istom dokumentu: „Razvoj materijalne osnove kulture zasnivaće se na razvoju društvenog proizvoda, nacionalnog dohotka, kao i ukupnih sredstava za opšte i zajedničke potrebe. Utvrđeni program je osnova za slobodnu razmenu rada kako u okviru samoupravnih interesnih zajednica kulture, tako i za neposrednu razmenu rada sa korisnicima kulturnih dobara i vrednosti, a i za razne oblike udruživanja rada i sredstava”.

Raskorak između proklamovane politike i njene realizacije je i neopravdan kako sa kulturnog tako i sa ekonomskog stanovišta.

Nacionalni dohodak i ukupni prihodi kulture beležili su u prethodnom planskom periodu sledeće iznose i relativne odnose:

Godina	Nacionalni dohodak u 000 din.	Prihodi kulture u 000 din.	Učešće kulture u nacionalnom dohotku
1976.	42,096.590	2,553.720	6,06%
1977.	54,921.779	3,378.771	6,15%
1978.	74,543.746	4,254.431	5,70%
1979.	93,648.041	5,245.166	5,60%
1980.	121,621.096	6,399.815	5,26%

Koliko je i da li je opravdano zaostajanje sredstava za kulturu u odnosu na nacionalni dohodak i, time, u odnosu na ekonomske mogućnosti grada, teško je reći, obrazložiti i dokazati. Podaci dobijeni iz pouzdanog izvora, kao što je Centrala SDK za Beograd, potvrđuju da su prihodi kulture u relativno konstantnom opadanju (izuzev 1977. godine). Možda je neuputno preračunavati s kolikim sredstvima bi delatnost kulture raspolagala 1980. godine da se zadržao isti nivo njenog učešća u nacionalnom dohotku, ali u svakom slučaju treba reći da uočena kretanja nisu posledica planskih opredeljenja i utvrđene politike u kulturi već administrativno-finansijske improvizacije i prinude i da su za delatnost kulture imala veoma negativne posledice.

Poznat je društveni stav i opredeljenje da se smanjuju razni oblici posredne slobodne razmene rada, u ovom slučaju razmene rada u okviru i preko SIZ kulture, i da se razvija neposredna saradnja organizacija udruženog rada kulture i materijalne proizvodnje, a uporedo s tim i tržište kulturnih dobara. Međutim, činjenica je da to ne funkcioniše, o čemu najubedljivije svedoči i stalno smanjivanje udela kulture u narodnom dohotku (a to znači i svih

MILIVOJE IVANIŠEVIĆ

oblika slobodne razmene rada: u okviru i preko SIZ kulture ili neposredne i na tržištu).

Možda nije suvišno videti i odnos dohotka kulture prema nacionalnom dohotku.

U narednom uporednom pregledu dajemo podatke o dohotku kulture, odnosu dohotka kulture i ukupnog prihoda i o odnosu dohotka kulture prema nacionalnom dohotku.

Godina	Dohodak kulture u 000 din.	Učešće u ukupnom prihodu %	Učešće u nacional. dohotku %
1976.	1,000.235	39,15	2,37
1977.	1,295.224	38,32	2,36
1978.	1,615.731	37,39	2,17
1979.	2,049.614	38,86	2,19
1980.	2,499.408	39,04	2,06

Ukupan prihod kulture, odnosno sredstava kojima je ova delatnost raspolagala, moguće je porediti i s brojem stanovnika. U prošlom periodu prihodi kulture po stanovniku iznosili su:

Godina	Tekuće cene dinara	Stalne cene 1981=100	Index (realan rast)
1976.	1.898	5.270	—
1977.	2.464	6.161	117
1978.	3.045	6.767	110
1979.	3.686	6.825	101
1980.	4.416	6.401	94

U 1981. godini, prvoj godini ovog planskog perioda, realni prihodi po stanovniku i dalje su opadali i iznosili su 6.224,00 dinara.

Učešće pojedinih delatnosti u ukupnom prihodu

Kada je reč o ekonomskom položaju kulture moguće je i, svakako, potrebno, kulturu posmatrati u celini, ali je za nas naročito značajna analiza njenih pojedinih segmenata (to su u ovom slučaju delatnosti) koji sačinjavaju tu celinu. Zbog toga je neophodno stalno pratiti i analizirati stanje u pojedinim delatnostima koje u ukupnom zbiru čine kulturu grada. Svakako da ukupna sredstva, odnosno prihod koji se ostvaruje ne može da pokaže i stvarni ekonomski položaj neke delatnosti, ali je, bar u ovom

slučaju, u interesu sagledavanja unutrašnjeg globalnog odnosa, uputno vidjeti učešće pojedinih delatnosti u ukupnim prihodima koje je kultura ostvarivala u naznačenom periodu. Ti odnosi se vide iz tabele br. 1.

UČEŠĆE POJEDINIH DELATNOSTI U UKUPNOM PRIHODU
KULTURE GRADA

Tabela br. 1

Delatnost	1976.	1977.	1978.	1979.	1980.
	%	%	%	%	%
Izdavačka	63,08	64,23	64,95	66,22	65,24
Muzeji i galerije	2,62	2,30	2,42	2,36	2,85
Biblioteke	3,30	2,92	2,82	2,77	2,70
Arhivi	1,53	1,32	0,95	0,98	0,90
Zavodi za zaštitu	0,97	0,93	0,90	0,88	0,91
Kulturno-obrazovne	8,07	9,25	9,10	9,07	8,37
Scensko-muzičke	8,93	8,10	7,92	7,77	8,69
Ostale umetničke	0,22	0,31	0,33	0,39	0,34
Kinematografija	11,28	10,64	10,61	9,58	10,02

Razlike, koje je na prvi pogled moguće uočiti, su izuzetno velike ali ne i neprirodne. Privlači pažnju da od ukupnih prihoda kulture 3/4 sredstava ostvaruju izdavačka delatnost i kinematografija. Procenat učešća ove dve delatnosti u ukupnom prihodu kulture iznosio je: 1976. 74,36% 1977: 74,87% 1978: 75,56% 1979: 75,80% 1980: 75,26%.

Dominantnu ulogu u ukupnim prihodima kulture imaju one delatnosti koje sredstva ostvaruju na tržištu, a ne u okviru i preko samoupravnih interesnih zajednica kulture. U narednom delu analize će o tome posebno biti reči, ali je potrebno istaći da ova specifičnost ne znači i veću kulturnu ulogu delatnosti koje mogu opstati prodajom svojih proizvoda ili usluga.

Gradska samoupravna interesna zajednica kulture skoro i ne izdvaja sredstva za ove dve delatnosti, a sredstva koja Republička zajednica

kulture daje su gotovo zanemarljiva u odnosu na ostale prihode koje ove delatnosti ostvaruju. Posebnost izdavačke delatnosti i kinematografije je i u tome što one imaju izuzetnu kulturnu funkciju. Istovremeno, to su delatnosti koje po nekim svojim karakteristikama pripadaju i privredi, prvenstveno industriji, zatim, skoro u istoj meri, prometu, odnosno unutrašnjoj i spoljnoj trgovini. Ove osobenosti ih ponekad dovode u ekonomski povoljniji, a ponekad u nepovoljniji položaj u odnosu na ostale delatnosti u oblasti kulture koje nj svoju ulogu, pa ni sredstva, ne mogu da potvrđuju preko tržišta, već uglavnom u okviru i preko SIZ kulture. Usled toga većina delatnosti iz oblasti kulture zavisi isključivo, ili najvećim delom, od samoupravnih interesnih zajednica kulture.

Doprinos samoupravnih interesnih zajednica kulture

Organizacije udruženog rada kulture koje se nalaze na području Beograda, kao što je poznato, deo ukupnog prihoda ostvaruju od Gradske SIZ kulture, opštinskih SIZ kulture i Republičke zajednice kulture. Osnovni finansijski izvor predstavljaju sredstva Gradske SIZ kulture, koja deo svojih prihoda prenosi opštinskim SIZ kulture, a ove ih usmeravaju na programe određenih organizacija udruženog rada kulture (biblioteke, KUD, domove kulture ili centre za kulturu narodnih ili radničkih univerziteta) kao i sredstva Republičke zajednice kulture.

Ovim povodom treba naglasiti da je, pored sredstava Gradske SIZ kulture, Republička zajednica kulture samo 1980. g. dala preko 150 miliona dinara za institucije kulture na području Beograda. Ta sredstva su bila izdvojena za akcije i manifestacije u oblasti međunarodne kulturne saradnje; za zaštitu kulturnih dobara i za OUR kulture od zajedničkog interesa. Ovaj doprinos Republičke zajednice kulture spominjemo zato što se ta sredstva nalaze u bilansu i ukupnom prihodu brojnih institucija i same delatnosti kulture grada, iako se funkcije za koje se sredstva obezbeđuju ostvaruju na području cele republike, pa i šire.

Već smo videli koliki je udeo izdavačke delatnosti i kinematografije u ukupnim prihodima kulture. Da li takve razlike postoje i kod izvora iz kojih se formira ukupan prihod pokazala će tabela br. 2 gde se prikazuje samo relativno učešće sredstava SIZ kulture u ukupnom prihodu pojedinih delatnosti.

Četiri delatnosti gotovo isključivo zavise od sredstava samoupravnih interesnih zajednica kulture: muzejsko-galerijska, bibliotečka, arhivska i scensko-muzička.

DOPRINOS SIZ KULTURE UKUPNOM PRIHODU OOUR
KULTURE

Tabela br. 2

Delatnost	1976. o/o	1977. o/o	1978. o/o	1978. o/o	1980. o/o
Izdavačka	0,00	0,02	0,000	0,00	0,00
Muzeji i galerije	45,84	43,64	66,06	65,07	57,49
Bibliotečka	86,61	87,36	87,61	87,37	87,31
Arhivska	51,28	49,25	69,30	73,04	72,91
Zavodi za zaštitu	8,44	17,39	14,67	7,29*)	37,26
Kulturno-obrazovna	19,68	17,48	19,25	16,43	16,61
Scensko-muzička	17,51	17,23	47,36	56,75	44,77
Ostale umetničke	0,00	0,00	0,00	0,00	7,34
Kinematografija	0,02	0,47	0,99	2,60	1,72

*) Pretpostavlja se da je uzrok smanjenom učešću veliko angažovanje zavoda na području SR Crne Gore koje je bilo pogodeno zemljotresom.

Do relativno skromnog (44,77% u 1980. godini) učešća SIZ kulture muzičko-scenskoj delatnosti došlo je usled toga što se u ovoj grupi nalazi i izvestan broj institucija koje sredstva ostvaruju isključivo na tržištu („Centroturist” — OOUR Sajam i kulturno zabavni programi, „Podijum”. Trajna radna zajednica muzičara džez, zabavne i narodne muzike, „Adrija” kulturno-zabavna ustanova, „Melos” muzička radna zajednica samostalnih muzičara, Beogradska i Jugoslovenska estrada).

Sredstva Gradske SIZ kulture

Najznačajniji, i skoro jedini, izvor sredstava Gradske samoupravne interesne zajednice kulture je doprinos (0,91% u 1982. godini) koji zaposleni na području Beograda izdvajaju iz ličnog dohotka za potrebe kulturnog života i razvoja.¹⁾

¹⁾ U Ljubljani se za istu namenu izdvaja u 1982. godini od bruto ličnog dohotka 1,16%; Zagrebu 1,234% iz ličnog dohotka; u Skoplju 0,36% od bruto dohotka i 0,20% iz ličnih dohodaka; u Sarajevu 0,25% za kinematografiju, 0,43% za izdavačku delatnost i 0,65% za kulturu.

Stopa izdvajanja za kulturu u Beogradu dolazi u red skoro prosečnih u Srbiji. Od 98 opština u unutrašnjosti za iste potrebe 1% i više izdvaja 31 opština, od 0,91—0,99% izdvaja 10 opština, od 0,86—0,90% izdvaja 10, a ispod 0,85% izdvaja 47 opština.

Od tih sredstava jedan deo (oko 27—30%) udružuje se u Republičku zajednicu kulture radi zadovoljavanja zajedničkih potreba i interesa; drugi deo (oko 15%) namenjen je opštinskim samoupravnim interesnim zajednicama kulture sa područja grada za aktivnosti i OUR kulture u mesnim zajednicama i opštinama (delatnost narodnih biblioteka, domova kulture, radničkih i narodnih univerziteta, kulturno-umetničkog amaterizma i sl.); treći deo služi za ostale potrebe kulture Beograda, koje bismo mogli nazvati zajedničkim potrebama kulturnog razvoja i života grada. Pored sredstava od doprinosa za kulturu, Gradska SIZ kulture ostvaruje i druga sredstva, ali ona su uvek namenska. Ni jedne godine u posmatranom periodu sredstva koja radni ljudi izdvajaju za potrebe kulture nisu u punom iznosu predstavljala i prihod Gradske SIZ kulture. Ukupan godišnji prihod Gradske SIZ kulture, kao i prihodi ostalih samoupravnih interesnih zajednica društvenih delatnosti, je svake godine, u interesu rasterećivanja privrede i ograničavanja opšte i zajedničke potrošnje ograničavan. Međutim, neophodno je istaći da se prilikom utvrđivanja godišnje stope rasta rukovodilo pre svega, a možda i jedino, trenutnim, kratkoročnim, procenama i interesima, a da su ostajala u drugom planu trajnija opredeljenja sadržana u samoupravnim dokumentima.

Ograničavanje prihoda, ili još gore, njihovo smanjivanje u jednoj godini kumulativno se prenosilo na sledeći period i onemogućavalo Gradsku SIZ kulture da odgovori svojim već utvrđenim i dogovorenim obavezama. Posledice takvog odnosa prema potrebama delatnosti kulture koje se zadovoljavaju u okviru i preko Gradske samoupravne interesne zajednice kulture danas su postale veoma uočljive. U većini organizacija udruženog rada kulture uslovi za obavljanje delatnosti su na granici prihvatljivih, a lični dohoci u njima dolaze u red najnižih u gradu, pogotovo ako se posmatra i kvalifikaciona struktura zaposlenih.

Ukupan prihod Gradske SIZ kulture koji se iskazuje u završnim godišnjim dokumentima Službe društvenog knjigovodstva i drugih službi više je fiktivan nego realan. Jedno su sredstva koja prođu preko žiro računa (usled čega se iskazuju kao prihodi Gradske SIZ kulture), a drugo su sredstva kojima Zajednica realno raspolaže i može da ih koristi za potrebe zbog kojih je i osnovana. Prihodi iznad godišnjih ograničenja,

odnosno određene stope rasta, iskazani su kao ukupni prihodi Gradske SIZ kulture iako su vraćeni gradu, odnosno verovatno materijalnoj proizvodnji i organizacijama udruženog rada koje su poslovale s gubicima. Zbog takve situacije jedino realni pokazatelji su završni računi na osnovu kojih i dajemo podatke o prihodima Gradske samoupravne interesne zajednice kulture.

U prošlom planskom periodu Gradska SIZ kulture ostvarila je sledeće godišnje prihode (u tekućim cenama) za potrebe kulturnog razvoja opština i grada, izuzimajući sredstva namenjena za zajedničke potrebe republike koja su udruživana u Republičku zajednicu kulture.

(u 000 din.)				
1976.	1977.	1978.	1979.	1980.
335.900	411.033	526.448	597.526	693.882

Ovim sredstvima finansirani su programi preko sto organizacija udruženog rada kulture koje prihod stižu slobodnom razmenom rada u okviru i preko Gradske i opštinske SIZ kulture, zatim brojne akcije i manifestacije iz oblasti kulturno-umetničkog amaterizma, međunarodne i međurepubličke kulturne saradnje a to su i sredstva za zdravstveno i invalidsko-penziono osiguranje samostalnih umetnika i ostale potrebe kulture grada o kojima će detaljnije naknadno biti reči.

Gradska samoupravna interesna zajednica kulture deo svog prihoda usmerava i na programe koji se ostvaruju u okviru opštinskih SIZ kulture. To je, nema sumnje, najznačajniji, ali ne i jedini izvor prihoda opštinskih samoupravnih interesnih zajednica kulture.

U toku prošlog planskog perioda za potrebe opštinskih samoupravnih interesnih zajednica kulture izdvojeno je:

(u 000 din.)				
1976.	1977.	1978.	1979.	1980.
41.120	54.080	83.728	99.631	115.551
% od prihoda GSIZ kulture				
12,2	13,1	15,9	16,6	16,6

Ne raspolazemo svim podacima o sredstvima koja su i istom periodu ostvarile opštinske SIZ kulture iz ostalih izvora, ali prema podacima za 1980. godinu opštinske SIZ kulture su više od 10% ukupnih prihoda ostvarile van Gradske SIZ kulture. Tako su iste godine opštinske SIZ kulture imale prihod od ukupno 128.945.396 di-

nara od čega su same ostvarile preko 13,000.000 dinara. Pored toga za razne kulturne programe i sadržaje po principu „dinar na dinar” u 1980. godini oko 9,500.000 din. izdvojile su i organizacije udruženog rada materijalne proizvodnje.

Izvesni prihodi za delatnost kulture 1980. godine ostvareni su i u mesnim zajednicama. Deo tih prihoda potiče iz Gradske SIZ kulture koja ih je prenela opštinskim SIZ kulture, a ove mesnim zajednicama. Od ukupnih prihoda mesnih zajednica koji iznosi 14,469.149 dinara 45,8% dobijeno je od opštinskih SIZ kulture (6,626.800), 40,5% od samodoprinosu (5,859.950 dinara) 11,5% čine ostali prihodi (1,663.940) i nešto preko 2% (318.495) od organizacija udruženog rada.

Prihodi ostvareni samodoprinosom uglavnom su namenjeni investicionim potrebama u prigradskim opštinama i mesnim zajednicama seoskog područja u kojima je skoro jedino i postojao samodoprinos za potrebe kulture.

Autonomni prihodi, znači prihodi koji ne potiču od Gradske SIZ kulture i doprinosa iz ličnog dohotka zaposlenih, koje ostvaruju opštinske SIZ kulture i mesne zajednice iznosili su 1980. godine oko 21 milion dinara i čine 3% od sredstava kojima je iste godine raspolagala Gradska samoupravna zajednica kulture, odnosno 18,0% od sredstava dobijenih iz istog izvora za programe u opštinama i mesnim zajednicama.

Prihodi Gradske SIZ kulture u prethodnom delu analize iskazani su u tekućim cenama. Međutim, da bismo pratili ostvarenje plana i stvarna kretanja neophodno je i prihode prevesti na realne, odnosno stalne cene iz 1981. godine. Tako posmatrani prihodi Gradske SIZ kulture u prošlom planskom periodu iznose i beleže sledeće promene:

Godina	Prihodi GSIZ u 000 din. (stalne cene 1981=100)	Index (realan rast)
1976.	933.056	—
1977.	1,027.583	111
1978.	1,169.885	114
1979.	1,106.530	95
1980.	1,005.626	91

Planom društvenog razvoja grada za period 1981—1986. godina predviđeno je da se udeo kulture u dohotku smanji sa 0,88% na 0,85%. Pri ovom se verovatno misli na prihode Gradske SIZ kulture, a ne i na prihode koji se ostvaruju neposrednom razmenom rada i na tržištu, znači ne misli se na ukupne prihode kulture koji su, kao što je poznato, daleko veći od prihoda koje

MILIVOJE IVANIŠEVIĆ

organizacije udruženog rada kulture ostvaruju od SIZ kulture.

Inače, u prošlom planskom periodu realni prihodi Gradske SIZ kulture namenjeni zajedničkim potrebama grada i funkcijama opštinskih SIZ kulture (znači bez sredstava udruženih u RZK) u odnosu na realan nacionalni dohodak i zajedničku potrošnju grada beležili su sledeće učešće:

Godina	U nacionalnom dohotku	U zajedničkoj potrošnji
1976.	0,80	6,3
1977.	0,75	6,4
1978.	0,71	4,8
1979.	0,64	3,9
1980.	0,57	2,7

Po oba posmatrana pokazatelja veoma je uočljivo veliko smanjenje udela sredstava Gradske SIZ kulture. To se može tumačiti kao doprinos delatnosti kulture ekonomskoj stabilizaciji realizovan znatno pre nego što je ta potreba i uočena kod nosilaca privrednog i ekonomskog razvoja grada.

Pošto se prihodi Gradske samoupravne interesne zajednice kulture, kao što je poznato, formiraju iz ličnog dohotka zaposlenih pogledajmo kolika su sredstva radni ljudi Beograda u prošlom planskom periodu izdvojili i udružili za potrebe kulture grada, opština i mesnih zajednica u odnosu na prosečna lična primanja.

Godina	Godišnje din.	Mesečno din.	% od prosečnog mesečnog l. d.
1977.	788	66	1,24
1978.	919	77	1,22
1979.	1.005	84	1,10
1980.	1.156	96	1,08

Posmatrano u tekućim cenama mesečna izdavanja iz ličnog dohotka zaposlenih za potrebe kulture iznose približno kao 2,5 litra benzina, manje od polovine mesečne TV pretplate, 3 do 4 roto-romana, 100 grama kafe, skroman buket cveća ili tri pakovanja hrane za papagaje. Sve to pokazuje da delatnost kulture skoro uopšte nije opterećivala privredu i ostale delatnosti, odnosno zaposlene, niti su zaposleni, odnosno radni ljudi Beograda, izdvajali za kulturu neke iznose koji bi mogli da ugroze njihov životni standard.

TABELA 3.

Zaposleni u delatnosti kulture grada

Delatnost		1976.	1977.	1978.	1979.	1980.
Izdavačka	Ukupno	3.489	3.717	3.645	4.007	3.858
	index (bazni)	100	107	104	115	110
Muzeji i galerije	Ukupno	408	405	437	442	457
	index (bazni)	100	100	107	108	112
Biblioteke	Ukupno	701	719	741	743	748
	index (bazni)	100	102	106	106	107
Arhivi	Ukupno	283	281*)	201	185	195
	index (bazni)	100	100	71	67	67
Zavodi za zaštitu	Ukupno	185	199	180	177	180
	index (bazni)	100	108	97	96	97
Kulturno-obrazovna	Ukupno	1.217	1.364	1.243	1.200	1.170
	index (bazni)	100	112	99	96	93
Scensko-muzička	Ukupno	1.669	1.685	1.668	1.696	1.725
	index (bazni)	100	101	100	101	103
Ostale umetničke	Ukupno	—	—	7	7	7
Kinematografija	Ukupno	981	959	941	914	885
	index (bazni)	100	98	96	93	90

*) Od 1977. godine izdvojen je Arhiv CK SKJ.

Zaposlenost

Uz ekonomske mogućnosti jedan od najznačajnijih uslova za kulturni razvoj i kulturni život grada su kadrovi, odnosno zaposleni u delatnosti kulture. Iako samo od njih ne zavisi celokupan kulturni život, a još manje politika i razvojni planovi (što je slučaj i kod ostalih delatnosti od posebnog društvenog interesa), o čemu odlučuju i brojni društveni instituti i forumi, ipak zaposleni u delatnosti kulture pored vlastitog ili zajedničkog uticaja i na opštu politiku i na planove, imaju odlučujuću ulogu u ostvarivanju programa svojih organizacija udruženog rada i delatnosti. Od njih zavisi sticanje i raspoređivanje dohotka, a time i ekonomičnost poslovanja brojnih OUR kulture.

U analiziranom periodu ukupan broj zaposlenih u delatnosti kulture beležio je sledeće promene:

	1976.	1977.	1978.	1979.	1980.
zaposleni	8.933	9.329	9.063	9.381	9.225
index (lančani)	100	104	97	104	98
index (bazni)	100	104	101	105	103

Porast zaposlenosti od svega 3% mogao bi se tumačiti i kao stagnacija u toj oblasti. Međutim, kao i u prethodnim delovima analize, videćemo kakve su promene doživele pojedine delatnosti iz oblasti kulture.

Promene u ukupnom broju zaposlenih po delatnostima pokazuje tabela br. 3.

Očigledno je da zaposlenost stagnira ili opada u arhivima, zavodima za zaštitu, kulturno-obrazovnoj delatnosti i kinematografiji. Najznačajniji porast beleže muzeji i galerije i izdavačka delatnost, a pored njih još biblioteke i scensko-muzička delatnost. Nadmoć koju izdavačka delatnost i kinematografija imaju u odnosu na ostalih sedam delatnosti kulture ikada se posmatraju prihodi i ukupna sredstva (oko 75%, a 1981. godine 78%), nestaje kada je reč o broju zaposlenih. U ove dve delatnosti radi oko 50% od ukupnog broja zaposlenih u kulturi. Međutim, ostalih 50% zaposlenih, koji prihod ostvaruju uglavnom razmenom rada u okviru SIZ kulture, raspolazu samo sa 20—25% ukupnih sredstava delatnosti kulture.

I ovde se treba podsetiti kakvi su odnosi između kulture, društvenih delatnosti i privrede. I u ovom slučaju, kao i kad je bilo reči o odnosu prihoda kulture i nacionalnog dohotka, ili učešća kulture u zajedničkoj potrošnji, vrlo je uočljivo u prvom slučaju skoro simbolično, a u drugom dosta skromno učešće. To potvrđuju i naredni podaci:

MILIVOJE IVANISEVIC

	1976.	1977.	1978.	1979.	1980.
Zaposleni u kulturi u odnosu na:					
Privredu	2,29	2,23	2,18	2,17	2,12
Društvene delatnosti	10,65	10,65	10,37	10,37	10,09

Uočljivo je stalno smanjivanje učešća zaposlenih u kulturi u odnosu na privredu i društvene delatnosti. O tome svedoči i činjenica da je u prošlom planskom periodu zaposlenost u privredi porasla za 11%, u društvenim delatnostima 9%, a u kulturi samo 3%.

Kad je reč o zaposlenim u delatnosti kulture nemoguće je izostaviti samostalne umetnike koji su u nekoj vrsti specifičnog radnog odnosa sa Gradskom SIZ kulture. Zajednica obezbeđuje samostalnim umetnicima zdravstveno i invalidsko-penziono osiguranje, ali ne i lični dohodak. S druge strane samostalni umetnici nemaju nikakve formalne ili radne obaveze prema Gradskoj samoupravnoj interesnoj zajednici kulture, niti prema udruženom radu koji obezbeđuje sredstva za navedena osiguranja samostalnih umetnika. Znači, reč je o pojavi i praksi koja je, izgleda, svojstvena samo delatnosti kulture. U takvoj situaciji logično je pitanje o kojoj vrsti razmene rada je reč. Po svemu sudeći ta razmena je usmerena samo u jednom pravcu, od udruženog rada prema jednoj, dosta ograničenoj, ili možda privilegovanoj, kategoriji umetnika, odnosno članova raznih umetničkih udruženja.

Od ukupno 1.033 lica za koja se (1982. godine) plaćaju navedeni doprinosi njih polovina su članovi Udruženja likovnih umetnika Srbije i Udruženja likovnih umetnika primenjenih umetnosti i dizajnera Srbije. Broj onih koji imaju status slobodnog umetnika, a time i pravo na zdravstveno i invalidsko-penziono osiguranje kao i koliko njih ima zvanje istaknutih umetnika pokazuje sledeći pregled:

Po broju istaknutih umetnika dominiraju džez muzičari, estradni i likovni umetnici, filmski glumci i filmski i TV radnici. U ostalim udruženjima, njih je veoma malo, a među književnicima ih i nema!? Status „istaknuti umetnik” ustanovljen je ugovorom između Republičke SIZ invalidskog i penzionog osiguranja i umetničkih udruženja, koja su na taj način svojim članovima obezbedila mogućnost posebnog i znatno povoljnijeg statusa pri utvrđivanju penziona i invalidske osnovice. Drugi potpisnik ugovora, Republička SIZ invalidskog i penzionog osiguranja, obezbedio je odgovarajuću naknadu za svoje moguće buduće obaveze. Međutim, takva među-

---

MILIVOJE IVANIŠEVIĆ

Samostalni umetnici

Od toga istaknuti umetnici

	Ukupno	20—30. god. umet. staža	preko 30 g. umet. staža
Književnici	67	—	—
Književni prevodioci	50	1	1
Likovni umetnici	299	12	1
Primenjeni umetnici	248	1	1
Kompozitori	14	2	1
Muzički umetnici	12	—	1
Dramski umetnici	74	2	—
Filmski glumci	56	10	1
Filmski i TV radnici	65	4	7
Džez muzičari	78	20	—
Estradni umetnici	120	13	—
Ukupno:	1.083	65	13

sobna prava i obaveze plaća treća strana koja nije potpisnik ugovora. To je u ovom slučaju Gradska SIZ kulture. Trenutno ne raspolazemo podacima koliko zbog uvećanja osnovice za „istaknute umetnike” plaća Gradska SIZ kulture, ali u svakom slučaju ovakav ugovor nije bilo moguće zaključiti bez izjašnjavanja ili saglasnosti udruženog rada, tj. radnih ljudi koji preko Gradske SIZ kulture iz svojih ličnih dohodaka obezbeđuju sredstva. Želje umetničkih udruženja i mogućnosti udruženog rada nisu iste. Zato bez prethodne saglasnosti delegata korisnika usluga i njihove delegatske baze nije bilo samoupravno prici takvom ugovaranju.

Ovom prilikom možda je potrebno reći da Zakon o samostalnom obavljanju umetničke i druge delatnosti u oblasti kulture ne predviđa status „istaknutog umetnika”. Po ovom Zakonu (čl. 1. i 6.) postoje samo umetničke ili druge delatnosti u oblasti kulture, pri čemu se pod umetničkim delatnostima smatraju književna, filmska, dramska, scensko-muzička, muzička, likovna, primenjena likovna delatnost, umetnička fotografija i književno prevođenje. Pod drugim delatnostima u oblasti kulture smatraju se prevodilaštvo, izvođenje muzičkih, humorističkih, folklornih i drugih igračkih, artistskih, recitatorskih i sličnih estradnih programa, kao i poslovi umetničkih saradnika u svim umetničkim delatnostima.

Znači, reč je o kvalitetnim razlikama. Mnoga lica koja su po zakonu umetnički saradnici, u svojim udruženjima, odnosno Republičkoj SIZ invalidskog i penzionog osiguranja su „istaknuti umetnici”. Istina, ovde je možda u pitanju međusobna neusaglašenost pre svega terminološke, a ne i suštinske prirode. Svaki čovek u svom zanimanju i poslu može biti istaknut. Problem nije u tome. Slabost je možda zakona što nije predvideo za umetnike i mogućnost njihovog kategorisanja. S druge strane navedena SIZ, ako se to od nje traži, pod određenim finansijskim uslovima može da uvede status „istaknutog umetnika”, čime ni u kom slučaju ne ugrožava odredbe navedenog zakona. Ona samo, u okviru svojih prava definiše status određene kategorije osiguranika.

Za samostalne umetnike, odnosno „radne ljude koji ličnim radom samostalno u vidu zanimanja obavljaju umetničke delatnosti ili druge delatnosti u oblasti kulture” (definicija iz navedenog zakona) Gradska SIZ kulture je u prošlom petogodišnjem periodu izdvojila sledeća sredstva:

(u 000 din.)

1976.	1977.	1978.	1979.	1980.
23.969	29.515	27.870	32.826	40.538

Ova vrsta izdvajanja Gradske SIZ kulture mogla bi se, s dosta razloga i opravdano, povezati i sa jednim od specifičnih izvora prihoda koji ne potiču od ličnog dohotka zaposlenih. To je prihod iz doprinosa na autorska prava, patente i tehnička unapređenja koji plaćaju zaposleni i ne zaposleni umetnici, građani i radnici. Do 1978. godine stopa ovog doprinosa iznosila je 1,22%, a od 1978. je ista kao i stopa koju iz ličnog dohotka plaćaju zaposleni za kulturne potrebe grada. Međutim, doprinos na autorska prava plaćaju svi izuzev samostalnih umetnika koji pored toga, od prihoda koje ostvaruju za svoja dela i rad, ne plaćaju ni doprinos za stambenu izgradnju. Oni su u svim ovim slučajevima samo korisnici sredstava.

U posmatranom periodu Gradska SIZ kulture ostvarila je sledeće prihode po ovom osnovu (ne postoje precizni podaci za 1976. godinu).

(u 000 din.)

1977.	1978.	1979.	1980.
5.467	9.841	9.130	11.154

Kao što se vidi ovim sredstvima se ne pokriva ni 1/3 rashoda za samostalne umetnike i jedan od značajnijih poslova Gradske SIZ kulture i umetničkih udruženja možda bi trebalo da bude usaglašavanje i usklađivanje rashoda za ovu namenu sa prihodima koji potiču od samih stvaralaca.

Dohodak, gubici, fondovi

Od iskazane opšte situacije delatnosti kulture proističu i rezultati poslovanja i materijalni položaj osnovnih organizacija udruženog rada.

Karakteristično je i za kulturu i za društvene delatnosti da je u posmatranom periodu dohodak rastao po znatno nižoj stopi od rasta materijalnih troškova. U privredi grada su, bar u ovom slučaju, kretanja bila znatno povoljnija. To potvrđuje i sledeća tabela u kojoj se mogu videti lančani indeksi kretanja dohotka u ove tri delatnosti.

	1976.	1977.	1978.	1979.	1980.
Privreda	100	134	137	126	130
Društvene delatnosti	100	135	128	123	121
Kultura	100	129	124	126	121

Kretanja iskazana u prethodnoj tabeli odnose se na ukupnu delatnost kulture. Međutim, razlike između izdavača i kinematografije, odnosno sedam delatnosti koje zavise od samoupravnih interesnih zajednica kulture su veoma značajne i nemoguće ih je zaobići.

	1976.	1977.	1978.	1979.	1980.
Izdavačka delatnost	100	135	126	134	123
Kinematografija	100	116	138	109	136
Ostalih sedam delatnosti	100	126	118	122	116

Pored relativnog zaostajanja onih delatnosti koje sredstva stižu u okviru i preko SIZ kulture Republike, grada i opština, pažnju privlači činjenica da nije redak slučaj da ostvareni dohodak bude manji od dohotka koji je raspoređen. Drugačije rečeno, to znači da je više izdvajano za lične dohotke i fondove nego što je u toku godine ostvareno. Posledica toga su, prirodno, gubici. Ne ulazeći u tumačenja i objašnjenja zašto je do takvog ponašanja dolazilo i da li je to, s obzi-

MILIVOJE IVANIŠEVIĆ

rom na uslove poslovanja, logično, smatramo da je dovoljno saopštiti osnovne podatke o gubicima koji su registrovani u posmatranom periodu kod privrede, društvenih delatnosti i kulture u Beogradu.

(u 000 din.)

	1976.	1977.	1978.	1979.	1980.
Privreda	1,354.425	812.322	487.266	977.975	1,152.570
Društvene delatnosti	143.902	149.710	31.293	38.677	33.859
Kultura	42.927	118.897	6.655	10.823	9.606

Gubici u kulturi, kao u ostalom i u ostalim delatnostima, uglavnom su prouzrokovani povećanim materijalnim rashodima i nepokrivenom ličnom i zajedničkom potrošnjom. Gubici koje je delatnost kulture imala u 1977. godini prouzrokovani su neotplaćenim kreditima i dugovima kinematografije. Uostalom, kako su se kretali gubici unutar delatnosti kulture saopštava sledeća tabela:

(u 000 din.)

	1976.	1977.	1978.	1979.	1980.
Izdavačka	24.748	3.832	—	—	—
Kinematografija	10.672	111.234	5.876	1.125	—
Ostalih sedam delatnosti	7.507	3.831	799	9.698	9.606

Poredeći visinu gubitaka s visinom ukupnog prihoda može se uočiti da je procenat gubitaka zanemarujući, izuzev u kinematografiji. Ova delatnost iskazuje gubitke skoro svake godine (osim 1980) i oni ponekad dostižu i 30% od ukupnog prihoda. U ostalim delatnostima učešće gubitaka u ukupnom prihodu iznosi svega oko 1%.

Stalni „gubitaši” među delatnostima koje sredstva stižu u okviru i preko SIZ kulture su muzičko-scenska i kulturno-obrazovna. Ova skoro svake godine, i pored niskih ličnih dohodaka i dosta skromne zajedničke potrošnje, posluju s gubicima. Ovde možda treba podsetiti da je zbog stalnih i velikih gubitaka Dom kulture „Vuk Karadžić” prestao sa radom. Slučaj ove institucije, iako izuzetno redak za delatnost kul-

ture ne samo Beograda već i Srbije, možda bi u ova vremena mogao da bude i dosta poučan. Ni organizacije udruženog rada kulture ubuduće neće biti zaštićene od barem elementarnih ekonomskih zakonitosti, bez obzira što su po pravilu „od posebnog društvenog interesa”.

U istom periodu, za razliku od muzičko-scenskih i kulturno-obrazovnih, gubitke ni jedne godine nisu imali arhivska i bibliotečka delatnost.

Svojevrsan pokazatelj o materijalnom položaju OUR kulture čine i izdavanja za fondove iako dobar deo izdvojenih sredstava nije rezultat uspešnog poslovanja već zakonskih propisa i samoupravnih dokumenata.

Fond zajedničke potrošnje je delom zakonska obaveza (obavezan deo za stambenu izgradnju), a delom odraz uspešnosti poslovanja (deo za regres, topli obrok, stručno usavršavanje i dr.).

U pojedinim godinama prošlog planskog perioda u fondove zajedničke potrošnje izdvajana su po zaposlenom sledeća sredstva:

(u 000 din.)

	1976.	1977.	1978.	1979.	1980.
Izdavačka delatnost	6.959	10.347	14.804	21.064	27.792
Kinematografija	5.013	10.436	15.855	21.002	22.423
Ostalih sedam delatnosti	2.558	4.796	8.167	10.212	12.712

Dozvolićemo sebi još jedno poređenje koje u ovakvim napisima uglavnom nije mnogo uobičajeno.

Ukoliko bi sva sredstva fondova za zajedničku potrošnju u 1981. godini (nešto preko 230 miliona dinara) bila usmerena za rešavanje stambenih problema 9.425 zaposlenih, bilo bi moguće kupiti 96 dvosobnih stanova prosečne površine od 60 m² i po ceni od 40.000 dinara po m², ili jedan stan na 98 zaposlenih.

Kakve su u ovom slučaju mogućnosti pojedinih delatnosti bile 1981. godine saopštava tabela br. 4.

Izdvajanja u fondove za proširenje materijalne osnove imaju izuzetan značaj za OUR kulture i društvenih delatnosti. To je neka vrsta njihove proširene reprodukcije.

TABELA 4.

Izdvajanja zaposlenih u delatnosti kulture grada
za fond zajedničke potrošnje

Delatnost	Zaposleno	Izdvajanja u 000 din.	Broj stanova	Broj zaposlenih po stanu
Izdavačka	4.045	138.569	57	70
Muzejska i galerijska	473	10.127	4	118
Biblioteke	755	11.961	4	188
Arhivi	185	3.862	1	185
Zavodi za zaštitu	182	5.923	2	91
Kulturno-obrazovna	1.218	24.011	10	121
Scensko-muzička	1.724	13.829	5	344
Ostale umetničke	7	52	—	—
Kinematografija	836	22.228	9	92

U prošlom petogodišnjem periodu za ovu namenu
je po zaposlenom izdvajano:

(u 000 din.)

	1976.	1977.	1978.	1979.	1980.
Izdavačka delatnost	21.999	29.666	37.094	48.994	82.519
Kinematografija	16.164	17.580	23.539	29.468	69.231
Ostalih sedam delatnosti	3.594	3.497	4.397	5.138	8.423

Značaj ovog fonda je poslednjih nekoliko godina znatno obezvređen jer uložena sredstva, usled zabrane investicija u društvenim delatnostima, su za većinu OUR mrtav kapital.

Izdvajanja za rezerve čine, u neku ruku sastavni deo sredstava za proširenje materijalne osnove.

U periodu koji je predmet ove analize za rezerve su po zaposlenom izdvajana sledeća sredstva:

(u 000 din.)

	1976.	1977.	1978.	1979.	1980.
Izdavačka delatnost	3.410	4.280	4.574	4.809	5.956
Kinematografija	1.954	2.814	3.177	3.265	5.018
Ostalih sedam delatnosti	988	1.381	1.898	2.089	2.570

Svi do sada izloženi podaci o izdvajanju za fondove OUR kulture veoma ozbiljno ukazuju na dosta loše stanje u onim organizacijama koje zavise od samoupravnih interesnih zajednica kulture. Neizvesno je i nije bilo predmet istraživanja da li postoje, a teško je pretpostaviti da postoje, razlike u položaju između OUR kulture koje razmenu rada ostvaruju u okviru Republičke zajednice kulture, Gradske ili opštinske SIZ kulture.

Kako dalje

Danas, u vrlo složenoj i teškoj ekonomskoj situaciji, gotovo je nemoguće i nerealno očekivati veća društvena izdvajanja da bi se poboljšao, bez sumnje, dosta loš, materijalni položaj delatnosti kulture. Naprotiv, sve više ima nagoveštaja, pa i konkretnih rešenja koja društvene delatnosti i kulturu dovode u još nepovoljniji položaj. U interesu rasterećivanja privrede prozvana su sve ostale delatnosti, a s njima i kultura, bez obzira na to što njen doprinos može biti samo simboličan, jer su simbolična i sama izdvajanja, posebno ona koja se ostvaruju preko samoupravnih interesnih zajednica kulture.

U takvoj situaciji izgleda da je jedini izlaz preispitati unutrašnje mogućnosti i preko integracije i reorganizacije smanjiti pre svega materijalne troškove poslovanja. Uporedo s tim delatnost kulture treba osloboditi svih onih obaveza koje su nasleđene, a nisu u najneposrednijoj kulturnoj funkciji ili su od interesa i za ostale delatnosti ili društveno-političku zajednicu. Konkretnije rečeno neophodno je:

— postići saglasnost između zainteresovanih i utvrditi prioritetne delatnosti ili organizacije udruženog rada čijom će aktivnošću biti zaštićeni interesi nacionalne kulture i svakodnevnog kulturnog života radnih ljudi i građana. I u najrestriktivnijim uslovima za rad ovim delatnostima i OUR treba omogućiti da vrše svoju osnovnu funkciju u obimu i na način koji odgovara savremenim kulturnim potrebama. Međutim, prioritetan status za pojedine delatnosti i OUR ne sme biti neka vrsta privilegije, već naprotiv, to znači veću odgovornost i disciplinu u izvršavanju obaveza prema korisnicima usluga i ukupnom kulturnom životu grada;

— orijentisati se i podsticati neposrednije povezivanje OUR kulture s ostalim delovima udruženog rada i mesnim zajednicama, odnosno s radnim ljudima u proizvodnji i građanima ukupnog gradskog područja. Zato je potrebno stvoriti takve kriterijume i merila vrednovanja aktivnosti koji će motivisati institucije kulture za trajno i neposredno povezivanje s korisnicima njihovih

usluga. Time bi se znatno umanjila i zavisnost OUR kulture od sredstava i sudbine samoupravnih interesnih zajednica;

— neophodno je preispitati kvalitet rada, planove i programe, značaj i ulogu svake organizacije udruženog rada kulture i kulturne manifestacije, kao i raznih glasila iz ovih oblasti i osloboditi se onih za čijom delatnošću ne postoje društveni interesi ili se ti interesi mogu ispoljiti na drugi, efikasniji, racionalniji i pogodniji način. To znači da treba preispitati mnoga stečena prava i rasčistiti sa nasleđenim obavezama samoupravnih interesnih zajednica (kulture prema nekim institucijama, akcijama i manifestacijama koje nisu isključivo kulturnog karaktera i značaja;

— preispitivanje obaveza treba proširiti i na organizacije udruženog rada koje su od zajedničkog kulturnog interesa za grad i republiku (Opera i Balet Narodnog pozorišta, Beogradska filharmonija, Ansambl „Kolo”), odnosno koje su od zajedničkog interesa za beogradsku kulturu i obrazovanje (Pedagoški muzej, Biblioteka grada i dr.) ili za kulturu i nauku (Muzej „Nikola Tesla”, Prirodnjački muzej i sl.). U obezbeđivanju sredstava za rad ovih institucija treba da učestvuju i samoupravne interesne zajednice ostalih delatnosti;

— znatne uštede je moguće ostvariti sprovođenjem već prastare ideje o objedinjavanju pojedinih službi, kao što su administracija, računovodstvo, pomoćne i tehničke službe u okviru pojedinih delatnosti, srodnih institucija ili opština. Zbog loše i neracionalne organizovanosti navedenih poslova delatnost kulture Beograda je opterećena velikim brojem zaposlenih (oko 39%) na radnim mestima koja nisu u funkciji osnovne delatnosti ustanova. Znači, reč je o pregloznom „režijskom” aparatu koji je u sadašnjem obimu ne samo skup, već i nepotreban. Zato i planirano povećanje broja zaposlenih u ovom srednjoročnom periodu treba usmeriti isključivo na mlade stvaraoce, umetnike i stručnjake;

— Gradska samoupravna interesna zajednica kulture samo u 1982. godini treba da isplati za zdravstveno i invalidsko penziono osiguranje samostalnih umetnika preko 6 bilijardi starih dinara. Pored toga, istim licima treba obezbediti radni i stambeni prostor. Ove nasledene i Gradska SIZ kulture. Time ne mislimo da se preispitaju ili ugrožavaju prava umetnika, već samo da se stvori takav mehanizam koji će trajno i u duhu našeg samoupravnog sistema obezbediti odgovarajuće i svima prihvatljivo rešenje. Neodrživa je dosadašnja praksa da se sredstva koja radni ljudi izdvajaju iz svog ličnog u sistemu interesnog organizovanja neodrže, obaveze trebalo bi konačno da bude oslobođena

---

dohotka za potrebe kulture troše za osiguranje i rešavanje stambenih problema samostalnih umetnika. Zato izvore sredstava za ovu namenu treba tražiti na drugoj strani i na drugi način. Jedno od mogućih rešenja je da se u samoupravnim interesnim zajednicama za zdravstveno i invalidsko penziono osiguranje, odnosno stanovanja ili kulture, objedine doprinosi i porezi koje svi stvaraoci plaćaju na autorske honorare, kao i porezi koje plaćaju izdavači na šund izdanja. Ova tri izvora dala bi dovoljnu masu i u potpunosti nadoknadila sadašnja izdvajanja Gradske SIZ kulture, a fondovi za osiguranje umetnika u dobroj meri bi zavisili i od njihove vlastite umetničke produkcije. Ili, što takođe smatramo logičnim i opravdanim, prihodi od poreza na šund služili bi za rešavanje egzistencijalnih problema osvedočenih i dokazanih umetničkih stvaralaca.

Značajna poboljšanja materijalnog položaja OUR kulture mogu se ostvariti objedinjavanjem sredstava amortizacije u okvirima pojedinih delatnosti i barem dok traje zabrana investicionih ulaganja u društvenim delatnostima, oslobađanjem od izdvajanja u fond za proširenje materijalne osnove rada. U prvom slučaju bitno je da se same OUR pojedinih delatnosti samoupravno usaglase i slože, dok je u drugom slučaju neophodno angažovanje društveno-političke zajednice.

Sigurno da sve ovo što je navedeno nije i jedino što je u samoj delatnosti kulture moguće učiniti u interesu poboljšanja njenog ekonomskog položaja. Najgora i svakako jedino neprihvatljiva alternativa bila bi da se smanje obim i kvalitet kulturnih aktivnosti u gradu. Takvo „rešenje” bilo bi suprotno i društvenim i kulturnim interesima i, nema sumnje, značilo bi medvedu uslugu stabilizacionoj politici privrede i radnih ljudi Beograda.